

Výskyt saranče malé *Stenobothrus stigmaticus* (Orthoptera, Acrididae) na Jindřichohradecku

Petr Hesoun

Městský úřad Jindřichův Hradec, Klášterská 135/II, 377 01 Jindřichův Hradec; e-mail: petr.hesoun@seznam.cz

HESOUN P. 2012: Výskyt saranče malé *Stenobothrus stigmaticus* (Orthoptera, Acrididae) na Jindřichohradecku (Occurrence of *Stenobothrus stigmaticus* (Orthoptera, Acrididae) in the Jindřichův Hradec region). – Západočeské entomologické listy, 3: 17–21. Online: <http://www.zpcse.cz/entolisty/entolisty.html>, 3-5-2012.

Abstract. Occurrence of *Stenobothrus stigmaticus* in the Jindřichův Hradec region was confirmed at 19 localities of low grassland habitats. Habitat characteristics of all studied localities are presented here. Habitat preferences of Lesser Mottled Grasshopper are discussed also here.

Key words: Czech Republic, south Bohemia, Orthoptera, Caelifera, Acrididae, *Stenobothrus stigmaticus*, faunistics, habitat preferences

ÚVOD

Saranče malá *Stenobothrus stigmaticus* (Rambur, 1838) (Obr. 1 a 2) obývá suché louky a pastviny nížin i středních a podhorských poloh (KOČÁREK 2005, KOČÁREK et al. 2005). Příležitostně může být zastížena i na vlhkých stanovištích (LIANA 1976, vlastní zjištění). Druh je rozšířený v severní Africe, západní a střední Evropě, na Balkáně a v Malé Asii (KOČÁREK 2005, KOČÁREK et al. 2005). Rozšíření saranče malé v České republice je málo známé, pravděpodobně se jedná o vzácný druh s roztroušeným výskytem (např. KOČÁREK 2005, KOČÁREK et al. 2005, P. MARHOUL, os. sdělení).

Výskyt saranče malé na Jindřichohradecku byl zjištěn autorem při průzkumech několika chráněných území v letech 2008–2009 a dne 3.VIII.2009 nasmykal jeden pár saranče v Jindřichově Hradci P. Marhoul (os.

sdělení). V následujících dvou letech pak byly v oblasti cíleně vyhledávány vhodné biotopy se snahou nalézt co největší počet lokalit a zjistit rozšíření této saranče na Jindřichohradecku.

METODIKA

Do této práce jsou zahrnuty výsledky průzkumů 33 lokalit na Jindřichohradecku. V letech 2008 a 2009 byly v této oblasti prováděny inventarizační entomologické průzkumy několika zvláště chráněných území, ve kterých byl potvrzen výskyt saranče malé. Následně bylo vybráno několik lokalit, zejména na území Přírodního parku Česká Kanada, ale i v jeho okolí. Na nich byly v letech 2010 a zejména 2011 provedeny jednorázové průzkumy zaměřené přede-

Obr. 1. Samice *Stenobothrus stigmaticus*, Sedlo u Čiměře, 14.VII.2011. (foto P. Hesoun)

Fig. 1. Female of *Stenobothrus stigmaticus*, Sedlo near Čiměř, 14.vii.2011. (photo by P. Hesoun)

Obr. 2. Nymfa *Stenobothrus stigmaticus*, Nový Svět, 23.VII.2011. (foto P. Hesoun)

Fig. 2. Nymph of *Stenobothrus stigmaticus*, Nový Svět, 23.vii.2011. (photo by P. Hesoun)

vším na ověření výskytu tohoto druhu. Některé lokality byly navštíveny opakovaně, většina však pouze jednou. Vybírány byly zejména rozsáhlejší luční a pastevní lokality, které mají alespoň část plochy s jižní, jihovýchodní či jihozápadní expozicí. V nich pak byl průzkum zaměřen na nízkostébelné porosty trav. Nízkostébelné trávníky se v tomto území nacházejí zejména na hranách mezí, v okolí kamenných výchozů, při okrajích cest a na fotbalových hřištích. Saranče byly individuálně vyhledávány a také byl prováděn odchyt smýkáním travního porostu na vhodných místech lokalit. Tam, kde byl realizován inventarizační entomologický průzkum, byl využit i materiál ze zemních (padacích) pastí. Pro všechny exempláře z níže uvedených nálezů (Tabulka 1) platí: P. Hesoun observ. et det.

VÝSLEDKY

Výsledky průzkumu jednotlivých lokalit jsou uvedeny v Tabulce 1, kde jsou uvedeny také některé charakteristiky zkoumaných lokalit: název lokality, zeměpisné souřadnice středu plochy (dle www.mapy.cz), kvadrát síťového mapování (např. PRUNER & MÍKA 1996), nadmořská výška, datum nálezu a charakteristiky biotopu – expozice svahu, stručný popis současného využití, existence kamenných výchozů či mezí. Protože za jednu z významných charakteristik biotopu, zejména v případě méně vagilních druhů, považují i kontinuitu charakteru plochy, je v tabulce uveden i charakter plochy v letech 1952–1953 (dle <http://kontaminace.cenia.cz>).

Tabulka 1. Výsledky průzkumu výskytu saranče *Stenobothrus stigmaticus* na Jindřichohradecku. Vysvětlivky: Početnost: ++ – nalezeno bylo přes 10 kusů, + – nalezeno bylo 1–9 kusů, x – druh nebyl nalezen. Biotop: R – orná půda, L – louka (ve sloupci k roku 1952 jsou tak často označeny zřejmě i pastviny, dle ortofotomapy je obtížné to rozlišit – řada travních porostů byla střídavě kosena i přepásána), P – pastvina, FH – fotbalové hřiště, VC – vojenské cvičiště. Kamenný výchoz, mez: + – na lokalitě se vyskytují kamenné výchozy nebo meze, x – na lokalitě nejsou kamenné výchozy ani meze.

Table 1. Results of research of *Stenobothrus stigmaticus* occurrence of in the Jindřichův Hradec region. Explanations: Abundance: ++ – it was found more than 10 specimens, + – 1–9 specimens, x – species was not found). Biotope: R – arable land, L – meadow (in the column “Habitat 1952”, pastures could be included within meadows. It is impossible to identified meadows and pastures according to orthophotomap, moreover, many grass fields were alternately scythed and grazed), P – pasture, FH – football playground, VC – military training area. Rocky outcrop, balk: + – presence of rocky outcrops or balks on the locality, x – absence of rocky outcrops or balks on the locality.

Lokalita / Locality	Souřadnice / Coordinates	Kvadrát / Quadrat	Početnost / Abundance	Datum nálezu / Date of finding	Biotop 1952 / Habitat 1952	Biotop 2011 / Habitat 2011	Expozice / Exposition	m n. m. / m a.s.l.	Kamenný výchoz, mez / Rocky outcrop, balk
Hůrky	49°3'25.5"N 15°8'16.0"E	6956	++	4.X.2011	L	L,P	ESE	660	+
PP Jalovce u Valtínova	49°5'51.6"N 15°15'4.2"E	6957	++	11.VII.2009, 21.VIII.2009, 3.X.2009	L	L	S	640	+
J.Hradec-cvičiště	49°8'1.7"N 15°1'14.8"E	6856	++	22.VIII.2011	VC	FH	–/flat	480	x
Sedlo-hřiště	49°2'51.4"N 15°1'55.1"E	6956	++	14.VII.2011	L	FH	–/flat	510	x
Kunžak-Lány	49°6'55.7"N 15°12'33.2"E	6857	++	13.IX.2011	L	L	S	600	+
Matějovec-kazy	49°3'29.9"N 15°16'3.1"E	6957	+	5.VIII.2010	kazy v R / defects in R	kazy v R / defects in R	ESE	655	+
Klášter	49°1'42.1"N 15°10'42.9"E	6957	+	9.VIII.2009	L,R	P	S	680	+
Návary	48°59'1.0"N 15°13'9.2"E	7057	+	23.VIII.2011	L,R	P	SE	640	+
Skalka	49°0'47.2"N 15°11'56.9"E	6957	+	19.VIII.2010	L	P	–/flat	640	+
Kunžak-zahrádky	49°7'34.4"N, 15°11'43.7"E	6857	+	30.VIII.2009	R	L	NW	570	+
PR Skalák u Senotína	49°3'49.3"N 15°9'12.4"E	6956	+	28.IX.2008, 12.VIII.2009	L	L	–/flat	660	x

Tabulka 1. Pokračování.

Table 1. Continued.

Lokalita / Locality	Souřadnice / Coordinates	Kvadrát / Quadrat	Početnost / Abundance	Datum nálezu / Date of finding	Biotop 1952 / Habitat 1952	Biotop 2011 / Habitat 2011	Expozice / Exposition	m n. m. / m a.s.l.	Kamenný vý- choz, mez / Rocky outcrop, balk
PP Rašeliniště Suchdol	49°7'55.2"N 15°14'17.1"E	6857	+	2009	L	L	-/flat	625	x
Nový Svět	49°4'53.2"N 15°15'25.7"E	6957	+	23.VII.2011, 23.VIII.2011, 6.X.2011	L	L	SSW	675	+
Rašeliniště Mosty	49°6'47.7"N, 15°14'47.5"E	6857	+	10.IX.2009	R	L	S	620	x
Mosty	49°6'12.6"N 15°14'42.4"E	6857	+	13.X.2011	R	L	SW	620	+
Jalovce u Kunžaku	49°7'20.2"N 15°10'11.8"E	6857	+	24.VIII.2009	L	L,P	SSW	590	+
Valtínov	49°5'27.0"N 15°15'38.5"E	6957	+	13.X.2011	R	L	SE	640	+
Vojířov-okraj vsi	49°1'21.9"N 15°3'3.3"E	6956	+	2.VIII.2011	L	L	S	540	+
Vojířov-meze	49°1'14.8"N 15°2'22.1"E	6956	+	2.VIII.2011	R (mez / balk)	L,P	ESE	540	+
Dobrá Voda u Čiměře	49°3'52.4"N 15°7'53.4"E	6956	x	6.IX.2011	R	L	SE	600	+
Sedlo-Čiměř	49°2'54.7"N 15°2'40.5"E	6956	x	15.IX.2011	R	L	S	500	+
Kaproun	49°4'58.8"N 15°10'43.0"E	6957	x	4.X.2011	L	L	NW	680	+
Nový Vojířov-Lhota	49°2'5.7"N 15°3'6.6"E	6956	x	2.VIII.2011	R	L	SE	520	+
Terezín	49°4'53.6"N 15°14'30.3"E	6957	x	23.VIII.2011	R	L	ENE	630	+
Stálkov	49°1'30.4"N 15°16'52.51"E	6958	x	23.VIII.2011	R	zářez cesty / margin of road	S	660	+
Markvarec	49°5'20.824"N 15°18'30.715"E	6957	x	5.VIII.2011	L,R	L	S	590	+
Strmilov	49°9'17.8"N 15°11'50.9"E	6857	x	23.VIII.2011	R	L-okraj silni- ce / L-cutting of road	S	550	+
Studená	49°11'37.1"N 15°17'49.2"E	6858	x	5.VIII.2011	L,R	L	S	670	+
Hadí vrch	48°57'45.3"N 15°11'42.9"E	7057	x	22.VII.2009	L	L, jalovce, balvany / L, junipers, blocks	NW	640	+
Bořetín	49°11'34.0"N 15°12'45."E	6857	x	23.VIII.2011	L, mez / L, balk	L, mez / L, balk	SE	610	+
Dolní Pěna	49°6'44.2"N 15°1'19.6"E	6856	x	2.VIII.2011	L	FH	-/flat	480	+
Dobrá Voda u Mrákotína	49°10'42.2"N 15°22'39.1"E	6858	x	11.IX.2011	L	L	SE	620	+
Praskolesy	49°10'43.0"N 15°21'26.5"E	6858	x	10.IX.2011	R	P	SSE	600	x

DISKUZE

Saranče malá byla na Jindřichohradecku nalezena v průběhu let 2008–2011 na 19 lokalitách, převážně na území přírodního parku Česká Kanada. Jednalo se

Obr. 3. Meze u Hůrek, *Stenobothrus stigmaticus* nalezen na horní mezi a na louce na vrcholu svahu, 4.X.2011. (foto P. Hesoun)

Fig. 3. Balks near Hůrky, *Stenobothrus stigmaticus* was found at the superior balk and adjacent meadow on the top, 4.x.2011. (photo by P. Hesoun)

Obr. 4. Detail stanoviště s výskytem *Stenobothrus stigmaticus*, Valtínov 13.X.2011. (foto P. Hesoun)

Fig. 4. Detailed view on the habitat with occurrence of *Stenobothrus stigmaticus*, Valtínov 13.x.2011. (photo by P. Hesoun)

o slunná místa, převážně s jižní, jihovýchodní nebo jihozápadní expozicí nebo rovinatá (Obr. 3 a 4). Nadmořská výška lokalit se pohybuje od 480 do 675 m n. m. Nálezy *S. stigmaticus* v PP Rašeliniště Suchdol a PP Jalovce u Kunžaku pocházejí ze zemních pastí. V ostatních případech byla odchycena imaga při individuálním lovu do sítě nebo při smýkání vegetace. Pouze na pěti lokalitách bylo zjištěno více jak 10 jedinců. Dvě z těchto populací se dnes nacházejí na hřištích, zbývající na mezích či v blízkosti kamenných výchozů v blocích luk. Tyto lokality zahrnují jak nízkostébelné, často řídké zapojené travní porosty, tak vyšší porosty trav.

V převážné většině případů byly nalezeny pouze jednotlivé saranče na mezích či v okolí výchozů, ale také třeba na zbytcích vřesoviště (PR Skalák u Senotína) a v rašeliništi (PP Rašeliniště Suchdol). Také na intenzivně pasených plochách (Návary, Skalka) byly i přes důkladný průzkum nalezeny pouze jednotlivé saranče. V případě, kdy se na lokalitě nacházela soustava vhodných mezí (Hůrky, Návary, Klášter, Skalka, Vojířov-meze), nebo delší svah (Kunžak-Lány, Kunžak-zahrádky), byly saranče nalezeny vždy v horní čtvrtině svahu, nejčastěji na horní mezi.

Na rozdíl od populací z Moravskoslezských Beskyd (HOLUŠA 2000), nebyly téměř zjištěny formy s dlouhými křídly. Krytky dokladovaných kusů (27) dosahovaly nejčastěji do $\frac{3}{4}$ délky stehen, pouze krytky dvou samců sahají ke kořenům kolen a jednoho samce na konec stehen. To, že se saranče přesto může krajinou šířit, naznačuje zejména nález v PP Rašeliniště Suchdol, kde byl transekt zemních pastí veden velmi vlhkou částí území, ve které je trvalý výskyt druhu velmi nepravděpodobný.

ZÁVĚR

Saranče *Stenobothrus stigmaticus* byla v letech 2008–2011 zjištěna na 19 lokalitách v pěti faunistických čtvercích (6856, 6857, 6956, 6957, 7057). Společnou charakteristikou míst nálezů je nízký, rozvolněný trávník a výslunné stanoviště bez vysokých dřevin. Saranče byla často nalézána v okolí kamenných výchozů. Kromě nízkých trav byly v některých případech dominantou porostu i lišejníky nebo chlupáčky (*Pilosella* spp.). Na rozsáhlých homogenních pastvinách byly populace druhu malé. Početnější populace byly nalezeny v loukách na hranách mezí, v okolí skalních výchozů nebo na travnatých hřištích.

PODĚKOVÁNÍ

Za údaje a cenné poznatky o výskytu sarančete *Stenobothrus stigmaticus* děkuji zejména P. Marhoulovi a J. Holušovi. Za materiál ze zemních pastí A. Jelínkovi a V. Křivanovi. Za přečtení článku a cenné připomínky pak děkuji P. Marhoulovi a R. Vlkovi.

LITERATURA

- HOLUŠA J. 2000: K poznání sarančí (Caelifera) a kobylek (Ensifera) Moravskoslezských Beskyd (On the knowledge of grasshoppers (Caelifera) and crickets (Ensifera) in the Moravskoslezské Beskydy Mts.). – Klapalekiana, 36: 41–70.
- KOČÁREK P. 2005: Rovníkřídlý hmyz (Orthoptera) České republiky. <http://www1.osu.cz/orthoptera> (navštíveno 15.2.2012)
- KOČÁREK P., HOLUŠA J. & VIDLIČKA E. 2005: Blattaria, Mantodea, Orthoptera & Dermaptera České a Slovenské republiky (Blattaria, Mantodea, Orthoptera & Dermaptera of the Czech and Slovak Republics). – Kabourek, Zlín, 349 pp.
- LIANA A. 1976: Prostoskrzydłe (Orthoptera) siedlisk kserotermicznych na Wyżynie Malopolskiej. – Fragmenta Faunistica, 20: 469–558.
- PRUNER M. & MÍKA P. 1996: Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny. (List of settlements in the Czech Republic with associated map fields codes for faunistic map system). – Klapalekiana, 32 (Suppl.): 1–115. <http://kontaminace.cenia.cz> (navštíveno 15.2.2012) www.mapy.cz (navštíveno 15.2.2012)